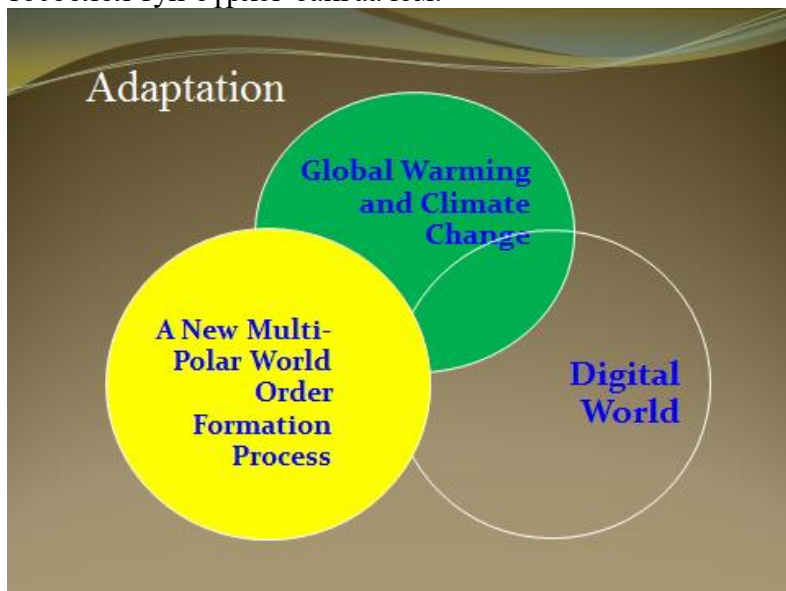

ДИГИТАЛЧЛАЛЫН ҮЙЛ ЯВЦ: СОРИЛТ БА БОЛОМЖ Digitization: Challenges and Opportunities

Др. проф. Д.Уламбаяр¹

Хүн төрөлхтөн дижитал оюун ухаанд суурилсан аж үйлдвэрийн 4 дэх хувьсгалын босгон дээр нэгэнт ирлээ. XX зууны сүүлч, XXI зууны эхнээс харилцан хамааралд суурилсан globalization эргэлт буцалтгүй болж байгаа тухай ихээхэн ярьж бичиж байсан, харин эдүгээ дэлхий нийтийн хэмжээнд бүх салбарт digitalization эргэлт буцалтгүй болсон тухай ярьж бичих болов. Үнэхээр бүх салбарт дижитал шилжилт явагдаж байна. Генетикийн түвшинд дижитал оюун ухаан бүтээхээс эхлээд асар том цахим хувьсгал өрнөж байна. Дубайн World Government Summit дээр хүний тархи болон түүний дижитал хувилбар хоёрын хооронд мэдээлэл солилцох хурдны тухай, тэдгээрийн нэгдлийн тухай өргөн хүрээтэй хэлэлцүүлэг өрнөх болов. Blockchain технологи хөгжлийн асар өргөн боломжийг нээлээ. Тэгвэл наад зах нь 20 жилийн дараа гэхэд технологийн хөгжлийн ямар ирээдүй биднийг хүлээж буй төсөөлөл тун бүрхэг байгаа юм.

Олон улсын эдийн засагт дижитал эдийн засаг шийдвэрлэх үүрэг гүйцэтгэж өндөр технологийн үйлдвэр, хиймэл оюун ухаанд суурилсан суурь машины үйлдвэр, олон улсын худалдаа, төлбөр тооцоо, олон улсын банк, санхүү, хөрөнгийн миграци, хөрөнгийн бирж бүхэлдээ дижитал системд суурилж байна. АНУ-ын Ливерморин Үндэсний лабораторид 192 хүчирхэг хүчин чадал бүхий лазерын тусламжтай халуун цөмийн инерцийн гинжин урвал явуулснаар 500 тераваттын эрчим хүч гаргаж авахаар ажиллаж байна. Гэтэл 2006 онд л гэхэд дэлхийн нийт хүн ам 16 тераватт эрчим хүч хэрэглэж байжээ. Нэг тераватт гэдэг нь 1 их наяд (10^{12}) ватт ажээ.

Дипломат ажиллагаанд оролцогч сүбъектүүд өргөжиж, худалдаа, эдийн засаг, хөрөнгө оруулалт, санхүү, зээл, мэдээлэл-холбооны технологи, хүрээлэн буй орчин, экологийн асуудал шинэ үүрэг гүйцэтгэх болсон нь сонгодог буюу уламжлалт дипломат ажиллагаа

¹ Д.Уламбаяр. ХИС-ийн Олон улсын харилцаа, нийгэм судлалын сургуулийн захирал

дангаар эдгээр асуудлыг шийдвэрлэх боломжгүй болов. Мөн digital diplomacy, digital secretariat, digital embassy, digital ambassador, online freedom буй болов. Facebook, twitter diplomacy улс орнуудын иргэдийн санаа бодол, сонгуулийн үйл явцад хүчтэй нөлөө үзүүлж эхлэв. Өнгөт хувьсгалын гол локомотив нь social media network юм.

XX зууны сүүлчийн улиралд хүн төрөлхтний нэг том нээлт нь амьдрах геополитикийн орон зайгаа цоо шинээр хязгааргүй “тэлсэн” явдал юм. *Cyber space* хэмээх хүний оюуны бүтээл болсон тулааны энэ шинэ орон зай хүн төрөлхтний амьдралд язгуур өөрчлөлт гаргаж, цаашид ч олон өөрчлөлт, шинэ зүйлсийг буй болгох нь тодорхой байна. Энэ нь эдийн засагт асар их хэмнэлт буй болгож, цаг хугацааны алдагдалыг үлэмж бууруулах болов. Кибер технологийн хурдацтай хөгжлийн үг дагавараар дэлхий нийтийн аюулгүй байдал улам их эрсдэлтэй болж, санамсаргүй байдлаар өчүүхэн зүйлээс ч асар их хор хөнөөл учирч болзошгүй байдал үүсээд буй. Тиймээс үлдэж буй гол асуудал нь кибер ертөнцөд мэдээллийн технологийн аюулгүй байдлыг найдвартай хангах тухай юм.

Үндэсний эдийн засаг дэлхийн зах зээлийн хуулиар зохицуулагдаж, үндэсний баялаг, түүхий эдийн нөөцөө захиран зарцуулах нь нэг улсын эрх мэдэл, хил хязгаараас шалтгаалахгүй болж, гадаад, дотоод бодлогын зааг ялгаа багсч байна. Цахим ертөнц ганцхан мэдээлэл солилцох хэрэгсэл байхаа хэдийнээ больж, өөр өөр соёл иргэншил, эдийн засаг, эрхзүйн тогтолцоотой 200 гаруй улс гүрэн интернетэд холбогдож хил хязгааргүй эдийн засгийн нэгдсэн нэг орон зай болон хувирав. Их гүрнүүд гадаад бодлогоо тодорхойлохдоо: *economics of power* буюу хүчний эдийн засаг, *power of economics* буюу эдийн засгийн хүч гэсэн 2 зарчмыг баримталж байна.

R&D-д хэн хөрөнгө оруулалт хийж байна, тэнд *e-revolution* явагдаж байна. Монгол Улс шинжлэх технологийн хөгжилд ДНБ-ийн 0.12 хувийг зарцуулж байгаа нь гайхмаар үзүүлэлт.

Хүн төрөлхтөн шинжлэх ухаан-технологийн урьд үзэгдээгүй ахиц, дэвшлийг Шинэ мянганд гаргах материаллаг болон оюун санааны үлэмж чадавхтай болов. Мэдээлэл, холбооны технологи, өндөр технологийн дэд бүтэц, суурь байгууламж, нэг хүнд оногдох нийтийг хамарсан өндөр хурдны интернетийн сүлжээ, гол эдийн засгийн бүтцүүдийн хоорондох интеграцлал, инновацичлал улс орны хөгжлийн гол хэмжүүр болов.

Өндөр хурдны сүлжээний үйлчилгээнд тулгуурласан мэдээллийн дэд бүтэц буюу суурь байгууламж цогц бүрдэж буй нь амьдралыг чанарыг үндсээр нь өөрчилж байгаа ажээ. Өндөр хурдны сүлжээний үйлчилгээнд интеграцлагдсан төрийн институци *e-government*-ийг нэгэнт буй болгож, энэ нь иргэдэд хамгийн хурдан шуурхай засаглалын үйлчилгээг санал болгож байна. Өндөр хурдны сүлжээний үйлчилгээнд холбогдсон олон мянган дунд, их, дээд сургууль өндөр зэрэглэлийн чанартай *e-education* тогтолцоог буй болгожээ. Олон сая жижиг, дунд үйлдвэрлэгчид дижиталчлагдсан системд холбогдон *e-commerce*-т суурилсан *B-to-B*-гийн гарцтай болсон байна. Мэдээллийн технологид үндэслэсэн бизнесийн хувьсгал ажлын байрны зах зээлийг эрс өргөжүүлж, нэмэгдсэн өртөг илүү өндөр шингээсэн бизнесийг буй болгов. Өндөр хурдны сүлжээнд суурилсан *on-line* эмнэлгийн үйлчилгээ амьдралын чанарыг эрхгүй өөрчилж буй ажээ. Энэ бүгдийн үр дүнд Шинэ мянганы эрин үеийн эхнээс хөгжингүй зарим улс *e-Society*-г байгуулж байгаа ажээ.

Тиймээс үлдэж буй гол асуудал нь кибер ертөнцөд мэдээллийн технологийн аюулгүй байдлыг найдвартай хангах тухай юм. Тиймээс кибер орон зайг террорист халдлагаас хамгаалах асуудал цоо шинээр гарч ирэв.

2017 оны 2 дугаар сард Давосын дэлхийн эдийн засгийн чуулга уулзалтын үеэр «*e-World: Towards Globalization*» сэдэвт олон улсын томоохон арга хэмжээ анх удаагаа болж

өндөрлөв. Энэ үеэр БНСУ-ын Мэдээллийн технологи, харилцаа-холбооны сайд Ань Бёньюбын тэмдэглэсэнээр: “Дэлхий ертөнц дижитал хувьсгалын үр дүнд үйлдвэрлэл технологийн хөдөлгөгч хүч, хуваарилалт болон кибер ертөнцийн үйл явцыг хувирган өөрчлөөд зогсохгүй хүмүүсийн өдөр тутмын амьдралын чанар, хэв маягийг ч үндсээр нь өөрчилж байна” гэжээ. Apple Inc.-ийн төлөөлөгч хэлэхдээ: «Глобал эдийн засаг, үйлдвэрлэлийг үндсээр нь өөрчилж буй гол хүчин зүйл, динамик нь **e-revolution** болж байна” гэжээ. Лазерийн үйлдвэрлэл, роботчлал, хараазүйн судлал), Aerospace technology юм. Тиймээс ирэх жилүүдэд R&D (Research and Development) чиглэлд үлэмж хөрөнгө оруулалт хийгдэхээр байна” гэсэн байна. Rockwell International группын тэргүүн бөгөөд CEO Davis Dong тэмдэглэн хэлэхдээ: “**e-manufacturing** гэдэг нь мэдээллийн технологид суурилсан e-моделиар жолоодон тухайлбал, аварга цахилгаан станцын үйлдвэрлэлийг ч энэхүү хувьсгалын үр дүнд кибер орчинд буй болгосон цагт, үлэмж том үйлдвэрлэлийн бодит бүтээмжийг дараагийн түвшинд буй болгох болно” гэсэн байна. Европын цөмийн судалгааны байгууллагын нүсэр том байгууламж CERN-д эрчим хүчний асар том туршилт судалгаа хийгдэж байна. АНУ-ын Ливерморийн Үндэсний лабораторид (National Ignition Facility) 192 хүчирхэг хүчин чадал бүхий лазерын тусламжтай халуун цөмийн инерцийн урвал явуулснаар 500 тераваттын эрчим хүч гаргаж авах ажээ. 2006 онд дэлхийн нийт хүн ам 16 тераватт эрчим хүч хэрэглэсэн байна (The terawatt is equal to one trillion (10^{12}) watts).

Тиймээс үлдэж буй гол асуудал нь кибер ертөнцөд мэдээллийн технологийн аюулгүй байдлыг найдвартай хангах тухай юм. Тиймээс кибер орон зайг террорист халдлагаас хамгаалах асуудал цоо шинээр гарч ирэв.

Дижиталчлал боловсролын салбарын өмнө цоо шинэ нөхцөл байдлыг буй болголоо. Америкийн дээд боловсролын салбарт дээхнээс загварын нэгэн чухал өөрчлөлт явагдаж байгаа нь коллежийн зорилго нь багш оюутанд мэдлэг олгох, зааварчилгаа өгөх бус, харин оюутан тус бүртэй үр дүнд хүрэхүйц бүхий л арга хэрэгслээр *сурахуйн процессийг үйлдвэрлэх, шинэ мэдлэг бүтээх, инновацийн чадавхийг бий болгох* явдал гэж үзэх болов.² Энэ нь багш төвтэй сургалтаас оюутан төвтэй сургалт, багш-оюутны *interaction* руу шилжих үйл явц юм.

Судалгаанд суурилсан их сургууль гэдэг нь мэдлэгийн менежментыг хэрэгжүүлж, хуримтлагдсан шинжлэх ухааны ололтыг зөв манипуляци хийж, дахин боловсруулж шинэ мэдлэг буй болгох замаар инновацийг хөгжүүлэх явдал юм.

Times Higher Education сэтгүүл тэргүүлэх их сургуулиудыг шинжлэх ухааны судалгаанд оруулж буй хөрөнгө оруулалт, түүний чанар, үр дүнгээр эрэмбэлдэг. Технологийн салбарт Калифорни, Массачусетсын сургуулиуд тэргүүлж байгаа бол олон улсын харилцааны салбартаа Жонс Хопкинс, Жоржтаун, Колумби, Лондоны эдийн засаг, улс төрийн шинжлэх ухааны сургуулиуд шинжлэх ухааны think tank институциуд юм.

Технологид суурилсан сургалтад интернетэд холбогдсон 3 хэмжээст дэлгэц хийгээд виртуаль орчинд *touchless haptic feedback* технологи ашиглах явдал хэдийн бодит байдал болов.

Орчин үеийн шинжлэх ухаан бол мэдлэгийн олон салбарласан систем юм. Үүнтэй уялдан түүнд технологи-судалгаанд суурилсан олон талт аргагүй хэрэглэгдсээр байна. Зөвхөн оюутнууд гэлтгүй бүх салбарын сургалт, хурал зөвлөлгөөн, семинар, парламентын хуралдаан ч тэр гар утсыг байнга ашиглаж, өөрөөр хэлбэл гар утснаасаа шууд хамааралтай

---

² Robert V.Barr, John Tagg. «From Teaching to Learning: A New Paradigm for Undergraduate Education»-Change Magazine. November/December 1995, pp. 145-146

болов. Гар утас нэгэнт өндөр хурдны компьютер болсон учир сургалтыг хэрхэн, яаж гар утсан дээр суурилж явуулах вэ гэдэг асуудал шинээр гарч ирж байна.

Орчин үеийн бүх шинжлэх ухааны танин мэдэхүй нь тайлбарлах аргаас нарийвчилсан загварчлал, модуль, дижитал аргыг улам бүр ашиглахад аажмаар шилжих замаар хөгжин урагшилж байна.

Ажил эрхлэлтэд том өөрчлөлт гарч байна. ШУТИС-ийн геологийн анги амжилттай төгсөөд гүний уурхайд шууд ажиллахгүй, АУҮИС төгсөөд мэс засалч болчихгүй, олон улсын харилцаа төгсөөд элчин сайд болчихгүй, бизнесийн удирдлага төгсөөд компаний захирал болохгүй. Програмчлалын анги төгссөн ч орчин үеийн технологийн ололтын давтан сургалтад шуурхай хамрагдах шаардлагатай болов. Тиймээс давтан сургалт, мэргэших, өндөр эрмбийн сургалтад хамрагдах, дадлагажих, туршлагажих зэрэг зохих хугацаа шаардлагатай нь мэдээж. Дижитал эрин үеийн хөдөлмөр эрхлэлт гэдэг шинэ нэр томъёо гарч ирлээ. Хүртгээмжтэй хөдөлмөр эрхлэлт, зохистой ажлын байрны тухай ярих болов. Монголд хамгийн том ажил олгогч нь, эрх баригч улс төрийн намууд болсон.

Сургууль төгсөгч “Sony” компанид ажилд орохдоо бүхий л ажил амьдралаа зориулахаар тангараг өргөдөг үе дуусгавар болж байна. Их сургууль төгсөгчдийн 1/3 хувь нь ажлын байраа тогтмол өөрчлөх болжээ. Түүнчлэн карьерын хугацаа ч 2 дахин багасав. Гэрээгээр эсвэл part time хэлбэрээр ажиллах чиг хандлага өргөжиж байна. Үүнийг *gig economy* хэмээн нэрлэж буй ажээ. Давосын илтгэлд тэмдэглэсэнээр ойрын 5 жилд 5 сая ажлын байр устаж, харин дижитал эдийн засгийн 2.1 сая шинэ ажлын байр буй болж, 2025 он гэхэд шинээр ажилд орох залуучуудын 60 хувь нь өнөөдөр байхгүй ажлын байранд хуваарилагдах ажээ. Өөрөө өөртөө ажлын байр буй болгох боломж технологийн хувьсгалын үр дүнд үлэмж өргөжив.

Их дээд сургууль төгсөгчдөд тавигдаж буй шаардлага нь мэдлэг, ур чадвар, хандлага, чин эрмэлзэлд төвлөрч байна. Ажил олгогчид төгсөгчдийн мэдлэг, ур чадвараас гадна хариуцлагатай байх, өндөр ёсзүйтэй байх, бүтээлч-ажил хэрэгч байх, зарчимч байх, багаар болон бие дааж ажиллах, өөрчлөлтөд зохицож, хариу барих чадавх зэрэгт анхаарлаа төвлөрүүлэх болов. Энэ нь их сургуулиуд мэдлэг, ур чадвар олгохоос гадна хандлагад суурилсан бие хүн болж төлөвших чанарыг (personality traits) суралцагсдад суулгаж өгөх явдал нэгэн зэрэг тавигдаж байна. Мэргэжилтэн бэлтгэдэг үе нэгэнт үеэ өнгөрөөв. Хуучин нийгмийн үед социалист бие хүнийг төлөвшүүлэх, социалист аж төрөх ёсыг хэвшүүлж, социалист нийгмийн харилцааг боловсронгуй болгох тухай их ярьж бичиж байсан л даа. Тэр ч нэг их муу зүйл биш байжээ.

ЕБС төгсөгчдийн 80 орчим хувь нь их дээд сургуулиудад элсч байгаа судалгаа байдаг. Би хувьдаа хүн болгон дээд боловсролтой болох нь тийм ч муу зүйл биш гэж боддог. Дижиталчлалын эрин үед хүн бүр бүрэн дунд боловсролтой байх биш харин хүн болгон их сургуулийн боловсролтой байх нь ердийн шаардлага болж байх шиг байна. Их сургуулийн боловсролтой төгсөгч ёсзүйтэй бие хүн болж төлөвших чиглэлд том алхам хийж буй бөгөөд асуудалд бодитой хандах, нийгэмд өөрийгөө зөв авч явах, хууль бус үйлдлүүдээс зайлсхийж, өрх гэрээ төвхнүүлэх үйлд ихээхэн тус дөхөм үзүүлж байна. Тухайлбал, гадаадад сурч хөдөлмөрлөж ажиллаж буй иргэдийн гэмт хэргийн зөрчилд холбогдогчдын дийлэнхи хувь нь боловсролын түвшингээс хамаарч байна. Дотоодод ч нэгэн адил. Солонгост эмэгтэй хүн их сургууль төгсөөд хүнтэй сууж, хүүхэд гаргаад зүгээр л айлын эзэгтэй болдог. Энэ бол их сургуулийн боловсролтой ээж байна гэдэг нь зүгээр л нийгмийн хөгжлийн чиг хандлага. Ясли, цэцэрлэгт зарцуулах мөнгөний тодорхой хэсэг залуу ээж нарт хуваарилагдсанаар

хүүхэд ээжтэйгээ хамт байж гэр бүлд сайн хүмүүжил олж авдаг. Цалинтай ээж хөтөлбөр нь энэ чиглэлд тус дөхөм үзүүлэх эхний алхам байх болов уу.

Их сургууль төгсөгчид лангуун дээр сууж байна, үсчин хийж байна, жолооч хийж байна гэгчлэн янз бүрээр шүүмжлэн ярьдаг. Гэтэл яагаад дээд боловсролтой маркетингийн чадавхтай худалдагч, дээд боловсролтой ур чадвартай үсчин, дээд боловсролтой малчин, барилгчин байж болохгүй билээ. Өөр мэргэжлээр дээд боловсрол эзэмшсэн ч давтан сургалтад хамрагдаж Тавантолгой, Оюутолгойд белаз машины жолооч хийж яагаад болохгүй гэж. Олон залуучууд их дээд сургууль төгсчихөөд гадаадын олон оронд янз бүрийн ажил хөдөлмөр эрхэлж байна. Гэвч тэднийг УИХ-ын эрхэм гишүүд боолын хөдөлмөр эрхэлж буй мэтээр ярьж хэлдгээ болих хэрэгтэй. Тэд Монголд ажлын байр байхгүй учраас л өөрсдийн хүсэл тэмүүлэл, шаардлагаар гадаадад ажиллаж байна. Тэд албадлага, шахалт шаардлагаар яваагүй. Зөвхөн Солонгост монголын 46 мянган иргэд сурч, хөдөлмөрлөж, ажиллаж байгаа ажээ. Тэдний монгол руу гуйвуулж буй мөнгөн хөрөнгө жилд дундажаар 200 сая ам. доллараар хэмжигдэж байна. Энэ нь улс орны нийгэм-эдийн засаг, айл гэрийн амьдралд маш чухал нөлөө үзүүлж байна. Харин ээлжит зорилт нь тэднийг мэргэжлийн сертификатжуулах шаардлага урган гарч байна.

2015 онд баталсан НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн 2030 он зорилтыг үндэслэн 2016 онд батлагдсан «Монгол Улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030 он» баримт бичигт 2030 он гэхэд ядуурлыг ор мөргүй бүрэн арилгах тухай заажээ. Үндсэндээ 12 жил үлджээ. Гэхдээ ядуурлыг бууруулах, арилгах тухай бидний ойлголт өөрчлөгдсөөр байна. 2017 оны 11 дүгээр сард Өмнөд Вьетнамын Дан Нанг хотноо зохиогдсон АПЕК-ийн 25 дахь дээд уулзалтаас гаргасан Тунхаглалын хавсралт “Дижитал эрин үеийн хүний нөөцийн хөгжлийн үндэс” баримт бичигт дижитал эрин үед дасан зохицож, хөрвөх, түүнд суралцахгүй ахул ядуурал улам нэмэгдэхийг онцлон тэмдэглэж, дижитал эрин үеийн боловсролын систем, давтан сургалтад онцгой анаарахыг чухалчлан заажээ.³ 2017 оны Давосын эдийн засгийн форумд хэлэлцэгдсэн судалгааны “Олон улсын мэдээллийн технологийн тайлан”-д АНУ, Сингапур, БНСУ, Финланд, Голланд, Швед, Швейцарь зэрэг улсууд дижитал эдийн засаг болон дижитал инновациас хамгийн ихээр ашиг хүртэж байгаа ажээ. Энэ хандлага нь хөгжингүй болон хөгжиж буй орнуудын хооронд аль хэдийн буй болсон хөгжлийн зааг ялгааг улам бүр ихэсгэж, ядуурлыг нэмэгдүүлж байна гэж дүгнэжээ. Засгийн газар, бизнес эрхлэгчид болон их сургуулиуд дижитал технологийг хангалттай хэмжээгээр хөшүүрэг болгон ашиглаж чадахгүй байна гэсэн байна.

Их дээд сургууль төгсөгчдийн чанар муу байна, тиймээс ажилгүйчүүдийн эгнээнд нэгдэж буй тухай шагшин ярьдаг. Хамгийн гол асуудал төр засгийн шинжлэх ухаанд суурилагагүй бодлого явуулсны хар гайгаар эдийн засгийн тэлэлт хумигдаж тэр хэмжээгээр ажлын байр эрс хорогдож байгаа тухай огт ярихгүй байгаа юм. МҮХАҮТ, УИХ-ын эрхэм гишүүдийн өөрсдийнх нь тэмдэглэснээр 2012-2016 оны хооронд нийт 125 мянган аж ахуйн нэгжийн 60 мянга нь буюу 50 хувь нь төр засгийн олихоогүй бодлогын уршгаар дампуурсан нь үлэмж тооны ажлын байрыг үгүй хийсэн явдал болсон. Жишээ нь, бараг арван жил яригдаж буй Яармагийн 300 ортой IV төрөх эмнэлэг ашиглалтад орж чадаагүйгээс олон арван эмч, сувилагч, сэтгэлзүйч, асрагч болон бусад ажлын байрыг үгүй хийсэн байна. Өнөөг хүртэл нэг ч км төмөр зам тавьж чадаагүйгээс энэ салбарт маш олон ажлын байр буй болгох боломжийг алдав. Долларын ханшны өсөлтөөс гадаад худалдаа хумигдаж, тийнхүү ААН-үүд маш олон маркетинг, борлуулалт, гадаад харилцааны менежерүүдийн ажлын байрыг

³ Annex B: APEC Framework on Human Resources Development in the Digital Era.

https://www.apec.org/Meeting-Papers/Leaders-Declarations/2017/2017_aelm/Annex-B

алджээ. Гадаадын хөрөнгө оруулалт хумигдаж, барилгын салбар зогсонги байдалд орсноор олон ажлын байрны боломж хаагдсан. Энэ нь эргээд эцэг эхчүүдэд хүүхдүүдийнхээ сургалтын төлбөрийг хийхэд асуудал үүсгэж буй. Өнөөдөр инженерийн мэргэжлээр төгсөгчид ажлын байраар хангагдаж чадахгүй байна. Их сургууль төгсөгчдийн 46 хувь нь ажилгүй байгаа бол Мэргэжил сургалт-үйлдвэрлэлийн төвүүдийг төгсөгчдийн 54 хувь нь ажлаар хангагдаж чадахгүй байна. Өнгөрсөн жилүүдэд засаглалын чанарын доройтол, улс төржсөн хийрхэл, шинжлэх ухаанд суурилагүй төсөв, мөнгө, хөрөнгө оруулалт, гадаад эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бодлогын алдаанууд бидэнд том сургамж болов.

Мэргэжилд тохирсон ажил олдохгүй байна, цалин бага байна, дадлага туршлага байхгүй байна, ачаалал даахгүй байна гэх янз бүрийн тайлбар, мөн ажил голж, шилэх зэрэг олон хүчин зүйл, шалтгаанууд буй.

БНХАУ 2018 оноос оюун ухаан, ур чадвар импорлохоо зарлачихлаа. Тиймээс хятадын өндөр орлоготой салбарт монголчууд өрсөлдөж ажиллах боломж нээгдэж байна.